

1. Významní vědci a klimatologové se shodují, že hlavní příčinou globálního oteplování
 - a) jsou přirozené přírodní procesy
 - b) je zvětšování ozonové díry
 - c) je lidská činnost
 - d) je sluneční aktivita

2. Které z měst nezažilo v prvních dvou desetiletích 21. století teroristické útoky?
 - a) Londýn
 - b) Madrid
 - c) Bombaj
 - d) New York
 - e) Praha

3. Ve světě zůstává přes 100 milionů nevybuchlých nášlapných min skrytých v zemi nebo pod trávou. Přestože převládají snahy o vyčištění postižených území od min, v mnoha současných konfliktech jsou další a další miny pokládány. Každoročně připraví o život nebo vážně zraní tisíce lidí včetně dětí. Odhadni, kolik min bylo roku 2020 v terénu odborně zlikvidováno. (Landmine and Cluster Munition Monitor 2021)
 - a) 135 000
 - b) 1 350 000
 - c) 13 500 000

4. Podle OSN bylo roku 2020 nuceno přesídlit z jedné země do jiné 35 milionů lidí. Který z faktorů není příčinou nucené emigrace? (www.unpopulation.org)
 - a) změna klimatu
 - b) strach o život
 - c) rovné příležitosti mužů a žen
 - d) perzekuce politických, náboženských nebo národnostních menšin

5. O kolik procent se zvedla úroveň CO₂ v atmosféře od roku 1750? (faktaoklimatu.cz)
 - a) 2 %
 - b) 5 %
 - c) 15 %
 - d) 40 %

6. Který jev není důsledkem globální klimatické změny?
 - a) změny v migraci živočichů
 - b) kácení pralesů
 - c) zvyšování hladiny oceánů
 - d) zvýšení výskytu extrémního počasí

7. Který jev nepatří mezi příčiny kácení tropických pralesů?
 - a) rozšiřování pastvin pro dobytek
 - b) vymírání orangutanů
 - c) rozšiřování ploch pro pěstování sóji, tropického ovoce či palmy olejné
 - d) těžba dřeva

8. Extrémní chudoba se měří jako počet lidí žijících denně z méně než 1,90 \$. Pakliže v roce 2000 patřilo do této skupiny 28% obyvatel světa, v současné době je to přibližně (worldbank.org)

- a) 2 %
- b) 9 %
- c) 26 %
- d) 35 %

9. Zatímco v ČR jsou v průměru vzdělanější ženy, než muži, celosvětově je to naopak. Příčinou nerovných příležitostí jsou především společenské zvyklosti. Například v Afghánistánu, kde je situace nejhorší, chodí muži do školy v průměru 6 let, kdežto ženy pouze necelé 2 roky. Odhadni, která skupina zemí má (kromě zmíněného Afghánistánu) největší rozdíly mezi docházkou do škol dětí mužského a ženského pohlaví? (unesco.org)

- a) Indie, Rovnická Guinea, Kongo
- b) Mongolsko, Thajsko, Slovensko
- c) Dánsko, Island, Itálie
- d) Turecko, Polsko, Ukrajina

10. V tropických oblastech jsou čím dál častější extrémy počasí způsobené oteplováním atmosféry. V podobě tropických bouří či změn ve směru a síle větru s sebou do pobřežních oblastí přinášejí masy teplé vody. Ty působí jako šok na korálové útesy. Koráli tak ztrácejí symbiotické řasy, které je vyživují. V důsledku toho ztrácí koráli svou barvu, následně hynou hladem. Kolik % Velkého bariérového útesu bylo podle zprávy australské vládní agentury postiženo „bělením“ roku 2022? (seznamzpravy.cz)

- a) 11 %
- b) 31 %
- c) 61 %
- d) 91 %

11. O zrychlujícím se tání ledovců se hovoří čím dál častěji. Týká se především antarktických šelfových ledovců, arktického mořského ledu v Severním ledovém oceánu, horských ledovců po celém světě a ledovcových štítů v Antarktidě a Grónsku. Podle Evropské vesmírné agentury (ESA) v letech 1994–2017 roztálo 28 trilionů tun ledu. Odpovídá to ledovému štítu, který by pokrýval celou ČR v tloušťce (esa.int)

- a) 10 m
- b) 30 m
- c) 100 m
- d) 300 m

12. Česká republika patří mezi nejvyspělejší země světa. Ty svým konzumním stylem života většiny jejich obyvatel neúměrně přispívají k ničení životního prostředí. Pokud by celý svět konzumoval takovým tempem a objemem jako Češi, potřebovali bychom k zajištění udržitelnosti ... (unicef.cz)

- a) jednu planetu Zemi navíc
- b) 2,4 planety Země
- c) 3,4 planety Země
- d) 4,4 planety Země

KVÍZ

Která témata patří mezi nejpalčivější problémy našeho století? Některé z nich se nás týkají bezprostředně, některé z nich se nám zdají vzdálené. Jisté je, že těchto dvanáct problémů a mnoho a mnoho dalších musí lidstvo jako celek vyřešit dříve, než bude pozdě. Do kvízu jsme vybrali zlomek z nich.

Nechte žáky vyplnit kvíz. Upozorněte, že kvíz nemá za cíl zkoušet vědomosti, ale především upozornit na vybrané problémy 21. století. V některých případech se žáci budou muset spolehnout na svůj odhad.

Následuje výčet aktivit, které mohou ve třídě proběhnout po vyplnění kvízu. Smyslem aktivit je upozornit na globální výzvy, kterým lidstvo ve 21. století čelí a které zároveň musí během zbytku století řešit. Generace současných žáků bude bezpochyby tak či onak součástí jejich řešení.

ZPĚTNÁ VAZBA: PŘÍČINY A DŮSLEDKY

Jednou ze základních dovedností čtenářské gramotnosti je rozlišování příčinné souvislosti mezi dvěma událostmi. Využijme podání zpětné vazby ke kvízovým odpovědím k procvičení příčin a důsledků.

Správné odpovědi: 1C, 2E, 3A, 4C, 5D, 6B, 7B, 8B, 9A, 10D, 11D, 12C

Při podávání zpětné vazby můžeme u otázek 6 a 7 porovnat příčiny a důsledky. Správnou odpověď na otázku 6 (B) je jedna z příčin globální klimatické změny. Zde můžeme žáky požádat o uvedení dalších příčin klimatické změny. Podobně můžeme rozlišit příčiny a důsledky v otázce 7, kde je správnou odpověď naopak jeden z důsledků kácení tropických pralesů.

Následně si žáci rozdělení do skupin vyberou jeden z problémů. Požádejte žáky, aby jednou větou popsaly vybraný problém a vypracovali seznam jeho příčin a důsledků. Poskytněte žákům nejdříve čas na brainstorming, při kterém ve skupinách vypíší možné příčiny a následky vybraného problému. Následně žákům, bude-li potřeba, doporučte vhodné zdroje pro jejich upřesnění a ověření. Aktivitu lze završit skupinovými mini-prezentacemi, které se budou sestávat ze tří částí: definování problému, uvedení příčin a uvedení důsledků. Třída může po každé prezentaci poskytnout skupině zpětnou vazbu v podobě rozšíření seznamu příčin a důsledků, či diskusí prověřit jejich příčinnou souvislost.

TRIXESO: PŘÍČINY A DŮSLEDKY

Kdo by neznal pexeso, nebo jeho obdobu se třemi souvisejícími kartičkami – trixeso. Z předchozí aktivity lze vytěžit hru, která může pomoci především žákům základních škol zorientovat se v příčinné souvislosti dějů. Vyberte z kvízu různé globální problémy 21. století, jejich příčiny a následky (např. spalování uhlí, ropy a zemního plynu – globální oteplování – zvýšení hladiny oceánů). Každou z nich heslovitě popište na papír o velikosti nejméně A4. Takových trojic vytvořte alespoň šest. Následně je rozmíchejte a rozložte na podlahu co nejbližše sebe, ideálně do obrazce 3 x 6 tak, aby byl text vidět. Dobrovolník se postaví na jednu z „hracích karet“, která popisuje příčinu jednoho z problémů, např. „spalování uhlí, ropy a zemního plynu“. Následně překročí na kartu, na níž je popsán problém plynoucí z předchozího jevu, např. „globální oteplování“. Aby žák správně identifikoval celou trojici, do třetice musí šlápnout na důsledek, v tomto případě „zvýšení hladiny oceánů“. Aktivitu lze pojmout jako společnou aktivitu, ale i jako soutěž na rychlost, nebo přesnost.

Trixesó může připravit vyučující, ale i žáci jako úkol navazující na prezentace předchozí aktivity. V takovém případě doporučujeme vytvořit jednotlivé karty trixesó v textovém editoru, aby nebylo možné identifikovat trojice pojmů podle písma nebo stylu vytvořeného jednou skupinou.

Další příklady trojic trixesó:

- malá docházka dívek do škol – nízká vzdělanost žen – nerovné příležitosti mužů a žen
- vysoká poptávka po zboží – vysoká spotřeba zdrojů – nespravedlivé rozdělení světových zdrojů
- válečné konflikty – oblasti s výskytem nášlapných min – oběti mezi civilisty
- chudoba – potřeba rozšiřovat pastviny na úkor pralesa – ztráta životního prostředí mnoha živočichů a rostlin
- ohřívání oceánů – bělení korálů – ztráta životního prostředí mnoha druhů ryb
- perzekuce menšin – emigrace – vykořenění a ztráta tradičního způsobu života

PŘÍRODNÍ A SPOLEČENSKO-HOSPODÁŘSKÉ SLOŽKY KRAJINNÉ SFÉRY

Dalším geografickým úkolem může být identifikace fyzickogeografických (přírodních) dějů a těch společensko-ekonomických. Úkol může být definován takto: vyznačte jednou barvou otázky, které se zabývají přírodními – fyzickogeografickými – procesy. Jinou barvou vyznačte otázky, které představují příklady jevů sféry společensko-hospodářské.

Pokud některé z otázek nebudou snadno zařaditelné, požádejte žáky, aby tuto „nezařaditelnost“ zdůvodnili. Cílem je zdůraznit, že přírodní a společenské jevy krajinné sféry mohou být často úzce propojené. Člověk je ovlivňován přírodním prostředím, do přírodních procesů naopak člověk zasahuje svou činností. Jako příklad z kvízu uveďme otázku 5. Přirozený obsah CO₂ je zcela přírodního charakteru, kdežto jeho navýšení o 40% úzce souvisí s hospodářskou činností lidstva.

NAJDĚTE TŘINÁCTÝ PROBLÉM

V úvodním kvízu je nastíněných 12 problémů lidstva. Rozdělte třídu do malých skupin tvořených žáky různých schopností. Cílem každé skupiny je vytvořit další kvízovou otázku, jejíž zaměření bude reprezentovat další z problémů lidstva 21. století. Poskytněte skupinám přístup ke vhodným zdrojům informací. Vyučující zůstává žákům k dispozici, aby jim poradil např. se zdroji informací. Poté, co se jednotliví členové skupiny shodnou na „třináctém“ problému, začnou hledat aspekt zvoleného tématu, ke kterému by se otázka měla vztahovat. Po formulaci otázky žáci vytvoří tři až čtyři možnosti odpovědí, z nichž pouze jediná může být správná.

Právě vyloučení rizika, že zadání úkolu může odpovídat více možnostem, bývá nejtěžší částí. Proto je potřeba zdůraznit, že je nutné se na vytvořenou otázku s možnostmi odpovědí podívat očima „uživatele“. Případně skupiny mohou požádat jednoho či dva žáky ostatních skupin, aby prokázali jednoznačnost zadání otázky.

ÚKOLY PRO 21. STOLETÍ: SKUPINOVÉ PREZENTACE

Využijte kvízu s nástinem 12 témat k tomu, aby žáci vytvořili o problémech 21. století prezentace. Nechte žáky vybrat si téma, rozloste je, nebo nechte na nich, se kterým „třináctým“ tématem sami přijdou. Důležité je, aby byly skupiny složeny z žáků se smíšenými schopnostmi tak, aby se mohli dohodnout na rozdělení úkolů. Ty mohou kromě samotného vystoupení před třídou zahrnovat hledání doprovodných vizuálních příloh, technickou podporu, komunikaci s odborníkem na dané téma, nebo třeba hudební doprovod. Nebojme se mezioborových přesahů.